

Studying the dual confrontations in the *Kite Runner* fiction by Khaled Hosseini

Fatemeh Elhami ¹ | Batool Mahdavi ^{2*} | Aref Pardakhteh ³

1. Corresponding Author, Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Management and Human Sciences, Chabahar University of Maritime and Marine Sciences., Chabahar, Iran. E-mail: elhami@cmu.ac.ir
- 2 Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages of Mazandaran University. Babolsar. Iran. E-mail: b.mahdavi@umz.ac.ir
3. Graduated in Persian language and literature from Chabahar University of Maritime and Marine Sciences, Chabahar, Iran. E-mail: pardakhteh1991@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 19/04/2023

Received in revised form:
05/07/2023

Accepted: 08/07/2023

Keywords:

Kite runner,
dual confrontations,
Khaled Hosseini,
novel,

ABSTRACT

Studying the contrasts and contrasting pairs is one of the main methods of literary structuralism. According to this theory, the human mind divides everything into two categories, good and bad, positive and negative, to understand the world around it. This simple rule is pushed to the hidden layers of the language in the transformation of the mind, and the artist reproduces different fields of contrasts in the meaning of his speech in the creation of a literary work. Dual confrontations are one of the most central themes in Khaled Hosseini's novel *The Kite Runner*. The author has taken the necessary leaven from it to create a fiction texture. This article has analyzed the confrontations in this novel with a descriptive-analytical method: in the section on ethnic and religious confrontations, the author has been able to point out and indirectly criticize the racist thoughts in the Afghan society by confronting the Sunni Pashtuns against the Shia Hazaras. ;By comparing the free society of America with bigoted Afghanistan in space and time, it expresses its double deprivation in an unequal world. In contrast to the characters of the fiction and the description of people like Amir Pashtun Businessman's child and Hassan Servant's child, he deals with the extreme class differences in Afghanistan and by mentioning intra-personal confrontations, such as Amir's mental instability, he points to the confrontation of reason and emotion. In a word, the structure of *Kite runner* is full of in-depth and superficial oppositions, which can be considered as a matrix of oppositions. The most prominent of them is the contrast between reason and emotion, which brings the entire fiction closer to tragedy.

Cite this article: *Pardakhteh, A.; Elhami, F. & Mahdavi, B. (2024). Studying the dual confrontations in the Kite Runner fiction by Khaled Hosseini. Research in Narrative Literature, 13(3), 65-92.*

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/rp.2023.9046.1763

Extended abstract

Introduction

Literature, with its impactful language, has always served as a tool to combat injustice and express beauty. A significant portion of the meaning in literary language is conveyed both directly and indirectly, and one of the goals of literary studies is to uncover the hidden meanings within a text. With the development of linguistic studies, literary studies moved beyond its generalizing nature and began to employ rules and regulations that, relying on specific philosophical and linguistic perspectives, adopted a particular approach to cultural phenomena, including literary texts. The selection of a literary theory with a specific approach to text analysis is a characteristic of modern literary research. One of the most famous theories, which reached its peak in the 1960s, is literary structuralism, and the study of oppositions and contrasting pairs is one of its primary methods.

Binary oppositions are key concepts in the fields of linguistics, semiotics, and literary criticism. They have been considered as the basis of thought and meaning formation in verbal and non-verbal texts within the historical chain of philosophical-linguistic schools. The novel format generally possesses this oppositional pattern, and the debate within the plot is usually created with this pattern. From this perspective, most of the narrative elements in Khaled Hosseini's "The Kite Runner" have an oppositional structure, and few parts can be found that lack this feature. In fact, one of the most central themes in this work is the hidden and overt binary oppositions that are present throughout the story. The author, through this method, while expanding the narrative, allows the reader to enter and discover the hidden layers of meaning in the text by analyzing the types of oppositions. Therefore, this research aims to examine the binary oppositions in various areas of this work to find answers to the following questions:

* What binary oppositions exist in the hidden and overt layers of The Kite Runner?

What is the reason for the centrality of binary oppositions in this novel?

Method

This research, being conducted through a descriptive-analytical approach and library research, is based on literary structuralism and the study of binary oppositions and contrasting pairs. Binary oppositions are founded on the contradiction of two poles which are; good versus evil, ugliness versus beauty, old age versus youth, night versus day, speech versus writing, presence versus absence, and so on. One pole is always considered superior compared to the other and is even seen as the negation of the other. Based on this, The Kite Runner has been examined to determine the extent to which it employs binary oppositions and contrasting pairs.

Conclusion

Khaled Hosseini's narrative in "The Kite Runner" revolves around binary oppositions. Some of these oppositions are tangible and overt in the social structure, belief system, and thought patterns of Afghanistan, on which the author emphasizes to provide global audience with a clear

understanding of Afghan society. These include ethnic and religious divisions, social class disparities, ideological conflicts, and contrasting spatial and temporal settings. On the other hand, the author's chosen characters are categorized based on these binary oppositions. By delving into the hidden layers of the story, the characters' conflicting thoughts and behaviors, as well as their psychological turmoil, are revealed. Precisely, Hosseini suggests that a divided society is the root cause for the emergence of conflicted and unstable characters. The characters in the novel, trapped in such a society, are portrayed as bullies and subservients, oppressors and oppressed, brave and cowardly, honest and deceitful and hypocritical, with unstable psyches and abnormal behaviors.

The author's emphasis on binary oppositions and inequalities within the narrative reflects religious and ethnic prejudice, institutionalized class differences, and the dominance of a narrow-minded ruling class. The author can only elucidate these issues for the reader by utilizing binary oppositions.

Furthermore, the author's deeply ingrained experiences of this societal structure that are conveyed through the subtle layers of language, giving meaning to various levels of opposition in his writing. Intentionally, the author refers to the pervasive idea of religious and ethnic superiority in his country's socio-political history, as if to criticize these prejudices. The cultural differences between Afghanistan and America, and the contrasting structures of a developed country versus a traditional, backward one with deep-rooted ethnic and religious prejudices, are reasons why the author has based his novel on a series of contradictions and oppositions. By highlighting these societal inequalities, he leaves the judgment to the readers and indirectly criticizes the prevalent racist ideologies in Afghan society.

Results

This study has revealed that the presence of racial, religious, and spatial conflicts within the narrative, which are examples of overt conflicts in Afghan society, has led to the emergence of covert conflicts, such as internal turmoil and interpersonal conflicts among the characters. Each major and minor character in this story has been shaped by their opposition to others. Amir versus Hassan, Assef versus both Amir and Hassan, and the mothers (Sofia and Sanaubar) are all examples of these binary oppositions. In essence, these characters are defined by the clash of two opposing ideas and beliefs at a subconscious level.

Furthermore, the doubts and indecisions in the characters' behaviors are the result of internal conflicts. The author skillfully demonstrates this point throughout the novel. He attributes these internal conflicts and hesitations, which hinder the expression of true feelings, to religious prejudice and cultural constraints. Limiting beliefs prevent the characters from being their true selves. Racism and rigid religious beliefs can transform brave, honest, and truthful individuals into cowards, liars, and hypocrites. When someone distances themselves from their true self, they experience internal conflict and a breakdown in their personality.

The internal conflicts and turmoil within the characters lead to a confrontation between reason

and emotion. In many instances, emotions are sacrificed for the sake of practicality. In conclusion, *The Kite Runner* is replete with deep-rooted structural and superficial conflicts, the most significant being the conflict between reason and emotion, which lends a tragic tone to the entire narrative. *The Kite Runner* is a story of life in all its beauty and ugliness, joy and sorrow, pain and happiness; a complete reflection of humanity - a being neither entirely white nor entirely black, but a mixture of both, a mottled creature intertwined with good and evil. Khaled Hosseini has successfully used these oppositions to enhance the suspense, appeal, and impact of his novel.

بررسی تقابل‌های دوگانه در رمان بادبادک‌باز از خالد حسینی

فاطمه الهامی^۱ | بتول مهدوی^۲ | عارف پردخته^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده مدیریت و علوم انسانی. دانشگاه درینوردی و علوم دریایی چابهار، چابهار، ایران. رایانامه: elhami@cmu.ac.ir
۲. دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: b.mahdavi@umz.ac.ir
۳. دانش آموخته کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه درینوردی و علوم دریایی چابهار، چابهار، ایران. رایانامه: pardakhteh1991@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۳۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۴/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۷

واژه‌های کلیدی:

بادبادک‌باز،

تقابل‌های دوگانه،

خالد حسینی،

رمان،

ادبیات معاصر.

بررسی تقابل‌ها و جفت‌های متضاد از اصلی‌ترین روش‌های ساختارگرایی ادبی است. براساس این نظریه، ذهن آدمی برای شناخت دنیای پیرامون خود همه‌چیز را به دو دسته خوب و بد، مثبت و منفی تقسیم می‌کند. این قاعده ساده در تحول ذهن به لایه‌های پنهان زبان رانده می‌شود و هنرمند در خلق اثر ادبی، ساحت‌های مختلفی از تقابل‌ها را در معنای سخنان باز تولید می‌کند. تقابل‌های دوگانه یکی از محوری‌ترین بن‌مایه‌ها در رمان *بادبادک‌باز* خالد حسینی است. نویسنده، خمیرمایه لازم را برای ایجاد بافت داستانی از آن گرفته‌است. این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی تقابل‌ها در این رمان پرداخته‌است: نویسنده در بخش تقابل‌های قومی و مذهبی، با رویارویی قوم پشتون‌های سنی مقابل هزاره‌های شیعه به‌خوبی توانسته‌است به افکار نژادپرستانه در جامعه افغانستان اشاره و به‌طور غیرمستقیم از آن انتقاد کند؛ در تقابل مکانی و زمانی با مقایسه جامعه آزاد آمریکا در مقابل افغانستان متعصب به بیان محرومیت مضاعف آن در یک دنیای نابرابر می‌پردازد. تقابل اشخاص داستان در توصیف کسانی چون امیر پشتونی تاجرزاده و حسن هزاره‌ای نوکرزاده به اختلاف طبقاتی فاحش در افغانستان اشاره دارد و با ذکر تقابل‌های درون فردی، مثل عدم ثبات روانی امیر به رویارویی عقل و عاطفه می‌پردازد. ساختار *بادبادک‌باز* سرشار از تقابل‌های ژرف‌ساختی و روساختی است که می‌توان آن را ماتریسی از تقابل‌ها دانست. شاخص‌ترین آنها تقابل بین عقل و احساس است که سراسر داستان را به تراژدی نزدیک می‌کند.

استناد: الهامی، فاطمه؛ مهدوی، بتول و پردخته، عارف (۱۴۰۳). بررسی تقابل‌های دوگانه در رمان *بادبادک‌باز* از خالد حسینی.

پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۳(۳)، ۹۲-۶۵.

ناشر: دانشگاه رازی

حق مؤلف © نویسنده‌گان.

۱. پیشگفتار

ادبیات با زبان تأثیر گذار و برنده، همواره وسیله‌ای برای مبارزه با کجی‌ها و بیان زیبایی‌ها بوده است. بخش قابل توجهی از معنای زبان ادبی، مستقیم و بخشی به صورت غیرمستقیم بیان می‌شود و یکی از اهداف مطالعات ادبی دست یافتن به معنای پنهان متن است. با توسعه مطالعات زبان‌شناسی، مطالعات ادبی نیز از صبغه کلی‌نگر خود خارج شد و به قوانین و قواعدی توسل جست که با اتکا به دیدگاه‌های مشخص فلسفی و زبانی، روش خاصی را برای برخورد با پدیده‌های فرهنگی از جمله متن ادبی به کار گرفت. گزینش نظریه ادبی با رویکردی مشخص در تحلیل متن، از ویژگی‌های پژوهش‌های نوین ادبی است و از نظریه‌های معروف ساختارگرایی ادبی است که اوج شکوفایی آن به دهه ۱۹۶۰ باز می‌گردد و مطالعه تقابل‌ها و جفت‌های متضاد از اصلی‌ترین روش‌های آن به‌شمار می‌آید. تقابل‌های دوگانه از مفاهیم کلیدی در حیطه نظریات زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی و نقد ادبی است که در زنجیره تاریخی مکتب‌های فلسفی - زبان‌شناختی به‌عنوان مبنای تفکر و شکل‌گیری معنا در متون کلامی و غیر کلامی در نظر گرفته شده است.

قالب رمان عموماً برخوردار از این الگوی تقابلی است و معمولاً بحث و جدل در طرح داستان با این الگو ایجاد می‌شود. از این منظر غالب عناصر داستانی *بادبادک‌باز* خالد حسینی از ساختاری تقابلی برخوردار است و کمتر بخشی را می‌توان دید که از این ویژگی بی‌بهره باشد؛ بلکه یکی از محوری‌ترین بن‌مایه‌ها در این اثر، تقابل‌های دوگانه پنهان و آشکار است که در سرتاسر ارکان داستان قرار دارد. گویی موتور محرک خالد حسینی برای پردازش داستان است و نویسنده، خمیرمایه لازم را برای ایجاد بافت داستانی از آن گرفته است. همان‌گونه که تقابل‌ها در زندگی بشری سراسر ذهن و اندیشه و باور آدمیان را در بر گرفته است و برتنس یکی از عملکردهای بنیادین ذهن آدمی را خلق تقابل‌ها می‌داند (برتنس، ۱۳۸۴: ۷۷)، خالد حسینی نیز دقیقاً به این عملکرد بنیادی توجه کرده، آن را اساس کار خود قرار داده است. وی با این شیوه ضمن بسط و گسترش روایت اجازه می‌دهد، مخاطب با تحلیل گونه‌های تقابلی به لایه‌های معنایی پنهان در متن ورود و آنها را کشف کند.

۱-۱. ضرورت و اهداف پژوهش

بررسی تقابل‌های دوتایی که از اصلی‌ترین روش‌های ساختارگرایی ادبی است، می‌تواند فرصتی ایجاد کند تا منتقد و مخاطب، هر دو با افکار پیچیده، نمادها و ساختارهای پنهان داستان ارتباط برقرار کنند. بررسی و تحلیل تقابل‌های بنیادین که در متن داستان *بادبادک‌باز* از زوایای مختلف قابل مشاهده

است، باعث درک بهتری از این داستان می‌شود و از این طریق می‌توان به درونمایه اثر، مفهوم مرکزی و اندیشه محوری مؤلف پی برد. نویسنده با این شیوه سعی می‌کند آنچه را به صراحت قابل بیان نیست، به صورتی غیرمستقیم با مخاطب خود در میان گذارد. با توجه به بررسی رساله‌ها، کتاب‌ها و مقالات، تاکنون تحقیقی کاملاً مطابق با مبحث تقابل‌های دوگانه در رمان *بادبادک‌باز* خالد حسینی به‌عنوان کارکردی جداگانه تحلیل و بررسی نشده است؛ پژوهش‌های انجام شده در این حوزه عبارت‌اند از:

- شاهرودی، خلیلی جهان‌تیب و شیرخوانی (۱۴۰۱) مجله زبان و ادب فارسی؛ در مقاله «نقد دو رمان *بادبادک‌باز* خالد حسینی و تماماً خصوص عباس معروفی براساس نظریه ادبیات مهاجرت سورن فرانک» به این نتایج رسیدند که در مقوله ملت و ملی‌گرایی خالد حسینی پدیده مهاجرت را مثبت می‌بیند و مفهوم ملیت برای او معنای تازه‌ای پیدا کرده است؛ اما برای عباس معروفی، مهاجرت غربتی دردناک است که نمی‌تواند خود را با آن وفق دهد.

- عزیزی‌فر، نجفوند دریکوند و زینی‌وند (۱۴۰۱) در مقاله «سیمای فرهنگی و ادبی ایران در آثار خالد حسینی» منتشر شده در پژوهشنامه ادبیات داستانی نشان می‌دهند مایه و بنیاد بسیاری از اندیشه‌های نویسنده، ریشه در فرهنگ و ادب ایرانی دارد.

- نوروزی، اسلامی و جعفری (۱۳۹۳) در مقاله «تحلیل جامعه‌شناختی شخصیت در رمان *بادبادک‌باز*» منتشر شده در مجله متن‌پژوهی ادبی؛ کوشیده‌اند با تحلیل جامعه‌شناختی شخصیت‌های رمان *بادبادک‌باز*، موضوعات اجتماعی مطرح شده را ریشه‌یابی و تأثیر عوامل جامعه‌شناختی را در شکل‌گیری شخصیت‌ها و شخصیت‌پردازی نشان دهند.

همچنین درباره کاربرد تقابل‌های دوگانه در آثار ادبی فارسی مقالات زیر مطالعه شد:

- غلامحسین شریفی ولدانی و کلثوم میری اصل (۱۳۹۱) در مقاله «بررسی تقابل‌های دوگانه در رمان *روی ماه خداوند را ببوس*» در مجله بوستان ادب دانشگاه شیراز، به این نتیجه رسیدند که این رمان بر اساس تقابل عشق و عقل و برتری عشق بر آن نوشته شده، این ویژگی باعث تقابل شخصیت‌ها، اندیشه‌ها و تصاویر در بطن رمان شده است.

آسیه ذبیح‌نیا عمران (۱۳۹۴) در مقاله «بررسی و تحلیل تقابل‌های دوگانه در *بوف کور* صادق هدایت» منتشر شده در دوفصلنامه تخصصی مطالعات داستانی، به این نتیجه رسیده که در ژرف‌ساخت تقابل‌های دوگانه این اثر، وحدت نظر وجود دارد و همه شخصیت‌ها یک نفر هستند و راوی می‌خواهد از کثرت به وحدت برسد. از این رو، پژوهش حاضر سعی دارد با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی

تقابل‌های دو گانه در حوزه مختلف این اثر پردازد تا پاسخی برای پرسش‌های زیر بیابد:

۱-۲. پرسش‌های پژوهش

۱. چه تقابل‌های دو تایی در لایه‌های پنهان و آشکار رمان *بادبادک‌باز* وجود دارد؟

۲. علت محوری بودن تقابل‌های دو گانه در رمان مذکور چیست؟

۱-۳. روش پژوهش و چارچوب نظری

جستار پیش رو بر مبنای نظریه ساختارگرایی ادبی و مطالعه تقابل‌های دو گانه و جفت‌های متضاد به کمک مطالعه کتابخانه‌ای با روش توصیفی - تحلیلی به انجام رسیده‌است. تقابل‌های دو گانه بر اساس تضاد دو قطب استوار است؛ خوبی در برابر بدی، زشتی در برابر زیبایی، پیری در برابر جوانی، شب در مقابل روز، گفتار در برابر نوشتار، حضور در برابر غیاب و... و همواره یکی برتر از دیگری پنداشته شده و حتی به مثابه نفی دیگری است. این گفتمان دو گانه ریشه در باور فلسفی و جهان‌بینی بشر دارد؛ وجود انسان ترکیبی از دو نیروی نامتجانس خیر و شر است و همواره این دو نیرو در وجود بشر غالب و مغلوب می‌شوند. این الگو در اساطیر در روایت‌ها و رمان‌ها به شکل گسترده‌ای غلبه دارد و به گفته برتنس تقابل‌ها یکی از عملکردهای بنیادین ذهن آدمی است (برتنس، ۱۳۸۴: ۷۷). بر این اساس رمان *بادبادک‌باز* از این منظر مورد بررسی قرار گرفت تا دریابیم چه اندازه از تقابل‌های دو گانه و جفت‌های متضاد برخوردار است؟

۲. مبانی نظری

ساختارگرایی ادبی، یکی از روش‌های تحلیل است که اوج شکوفایی آن به دهه ۱۹۶۰ باز می‌گردد و مطالعه تقابل‌ها و جفت‌های متضاد از اصلی‌ترین روش‌های آن به‌شمار می‌آید. از نظر تاریخی نخستین بار اصطلاح تقابل‌های دو گانه را نیکلای ترویسکوی (۱۸۹۰-۱۹۳۸م) به کار برد (احمدی، ۱۳۷۸: ۳۹۸)؛ اما به‌طور رسمی در نظریه‌های زبان‌شناس ساختگرا، فردینان دوسوسور (۱۸۵۷-۱۹۱۳م) ظهور کرد.

«سوسور زبان را نظام تفاوت‌ها می‌داند که تقابل اجزا و نشانه‌ها باعث شکل‌گیری آن می‌شود. به نظر او زبان مجموعه‌ای از نشانه‌هاست که وقتی در تقابل با نشانه‌های دیگر قرار می‌گیرد، معنا پیدا می‌کند» (سجودی، ۱۳۸۲: ۱۸).

کلود لوی استروس^۱ تحت تأثیر روابط متقابلی که سوسور در نظام زبانی خود طراحی کرده بود، به شیوه‌ای برای تدوین روابط ضروری در مطالعات اجتماعی رسید. او با تجزیه سویه‌های متقابل و بازسازی بنیادین صورت‌بندی‌های اجتماعی و فرهنگی، کوشید معنای پنهان در بطن یک اسطوره را یافته، آن را شرح دهد. لوی استروس همواره برای ساختار ذهن آدمی قائل به دو قطب متضاد و متقابل است؛ تضادی که منجر به ایجاد تعارضی عمیق در مفاهیم بشری می‌گردد (اسکولز، ۱۳۸۳: ۱۴۷). او معتقد است:

«با بررسی ساختار قصه‌های یک ملت، می‌توان به ساختار تفکر آن جامعه پی برد. از نظر وی، مجموعه قصه‌های یک ملت، تشکیل‌دهنده یک نظام هستند که هر قصه به‌طور جداگانه جزئی از این نظام است. وی این نظام را ماتریسی از تقابل‌ها می‌داند: بالا / پایین، این جهان / آن جهان، فرهنگ / طبیعت». (اخوت، ۱۳۷۱: ۵۶ - ۵۵).

ردپای تقابل‌های دوگانه را می‌توان در اکثر نظریات ساختارگرایان، به‌ویژه ساختارگرایان روایت-شناس پیدا کرد تا جایی که رولان بارت می‌گوید «اساسی‌ترین مفهوم ساختارگرایی تقابل‌های دوگانه است» (بارت، ۱۳۷۰: ۱۵).

تقابل‌های دوگانه به‌نوعی هسته فکری بسیاری از اقوام و جوامع را تشکیل می‌دهد؛ چه در جوامع قدیمی و چه در جوامع جدید «مبنای اندیشه و شناخت بر تقابل قائم است. شناخت آفریننده جهان و براهین اثبات مبدأ وجود، تحت تأثیر تقابل‌هایی نظیر علت و معلول، واجب‌الوجود، ممکن‌الوجود، حدوث و قدم و... است» (نبی‌لو، ۱۳۹۲: ۷۱).

در اساطیر ایرانی نیز، یکی از مهم‌ترین مضامین، تنازع و تعارض میان اهورامزدا و اهریمن است که در عقاید اوستایی و اساطیری ایرانیان اهمیت به‌سزایی دارد (رضوانیان، ۱۳۸۸: ۱۲۵). این تقابل‌ها را می‌توان در ادبیات کهن فارسی نیز یافت: شاهنامه، به‌عنوان تجلی‌گاه باورهای اساطیری ایرانیان، مبتنی بر تئوری اضداد و دوئینی بودن آفرینش است. این اثر حماسی، که ابعاد اساطیری عمیقی دارد، تقابل اضداد در هستی و نبرد بین این اضداد را که عبارت است از نبرد خیر و شر یا نور و ظلمت، به تصویر کشیده است. در اساطیر ایرانی، اهورامزدا و آفریده‌های او با اهریمن و آفریده‌های او در ستیز و نبرد هستند و هر کدام در عالم مادی نیز آفریده‌هایی دارند که از اهورامزدا یا اهریمن حمایت می‌کند

^۱Claude Lévi-Strauss

(محرمی و ممی‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۲۸).

این پیشینه تاریخی نشان می‌دهد «ذهن ما برای شناخت دنیای پیرامون خود همه چیز را به دو دسته خوب و بد، مثبت و منفی تقسیم می‌کند؛ چنان که طبیعت را با آسمان و زمین می‌شناسد و آسمان را بر زمین برتری می‌دهد یا فضا و مکان را به جهت‌های دوگانه بالا و پایین تقسیم می‌کند و بالا را خوب و پایین را بد می‌داند. این قاعده ساده در تحول ذهن و تطور فکر به لایه‌های پنهان زبان رانده می‌شود و به‌ویژه وقتی نویسنده و هنرمند در گریز از هنجارهای زبان تعمد دارد و بیان ادبی را خلق می‌کند، ساحت‌های مختلفی از تقابل‌ها در بیان هنرمندانه او معنای سخنش را تولید می‌کند» (حیاتی، ۱۳۹۷: ۸۷).

یکی از قالب‌های رایج امروز که گاه با الگوی تقابلی بازتولید می‌شود، قالب رمان است. این گونه ادبی پویا و زنده دنیای مدرن که هگل آن را «حماسه مدرن بورژوایی و جانشین حماسه‌های عصر قهرمانی» می‌نامد (پوینده، ۱۳۷۷: ۳۶۴) و لوکاج نیز به پیروی از هگل آن را «نوع غالب و حاکم در هنر مدرن بورژوایی» می‌داند (لوکاج، ۱۳۷۵: ۸)، آینه‌ای است که در آن جهان امروز با تمام خوبی‌ها و بدی‌هایش بازتاب می‌یابد. گریمای نیز ماده اولیه هر روایتی را تقابل‌های دوگانه می‌داند؛ به نظر وی هم‌نشینی تقابل‌های دوتایی باعث ایجاد موقعیت جدلی و بسط و گسترش طرح می‌گردد (اسکولز، ۱۳۸۳: ۱۴۷).

خالد حسینی از نویسندگان مشهور افغانی - امریکایی است که محور روایت در رمان *بادبادک‌باز* را بر مبنای تقابل‌های دوگانه قرار داده است.

۱-۲. خالد حسینی و آثارش

خالد حسینی در ۴ مارس ۱۹۶۵ در کابل به دنیا آمد. عمده شهرت وی به خاطر دو رمان *بادبادک‌باز* و *هزار خورشید تابان* و بعد از آن‌ها، رمان *آوا* در *کوه‌ها پیچید* است. حسینی، ساکن ایالات متحده امریکاست و آثار خود را به زبان انگلیسی می‌نویسد. وی از پدر و مادری هراتی در شهر کابل زاده شد. مادرش معلم فارسی و تاریخ در یک دبیرستان بزرگ در کابل بود. زمانی که پدر حسینی در سال ۱۹۷۶ به‌عنوان دیپلمات وزارت خارجه افغانستان به پاریس اعزام شد، او نیز به همراه خانواده به آن دیار رهسپار شد!

۱. ویکی پدیا فارسی، گفت‌وگو با خالد حسینی.

به دنبال کودتای کمونیستی در افغانستان به سال ۱۹۸۰ پدر خالد حسینی از سفارت افغانستان برکنار شد. در نتیجه خانواده او از ایالات متحده تقاضای پناهندگی سیاسی کرده، از پاریس عزم آن دیار کردند. وی به همراه خانواده‌اش در سال ۱۹۸۰ به سن‌خوزه در ایالت کالیفرنیا، مهاجرت کرد و از دانشگاه سانتکارا^۱ درخواست پذیرش کرد و از مدرسه یوسی^۲ در شهر سن‌دیگو^۳ در رشته پزشکی فارغ‌التحصیل شد. حسینی از سال ۱۹۹۶ به تحصیل در رشته پزشکی داخلی مشغول شد. وی در سال ۲۰۰۶ از طرف دفتر پناهندگان سازمان ملل متحد^۴ سفیر حُسن‌نیت نامیده شد و از سوی این دفتر سفری به داخل افغانستان داشت. این سفر ایده ایجاد یک نهاد کمک‌رسانی به مردم افغانستان را در ذهن وی پدید آورد. از این‌رو در سال ۲۰۰۷ برای ارائه کمک‌های انسان‌دوستانه در افغانستان بنیاد خالد حسینی را ایجاد کرد.

۲-۲. خلاصه رمان بادبادک‌باز

رمان از دسامبر ۲۰۰۱ به روایت امیر(راوی) در آمریکا با عقب‌گردی^۵ به گذشته آغاز می‌شود. امیر با تماس دوست پدرش رحیم‌خان از پاکستان و درخواست او برای ملاقاتش، ناخواسته تمام خاطرات گذشته در شهر کابل برابر دیدگانش زنده می‌شود و در نقش راوی به روایت آن‌ها می‌پردازد. او پسر یک تاجر فرش است که به همراه پدرش در خانه‌ای در قسمت اعیان‌نشین شهر کابل به نام وزیر اکبرخان زندگی می‌کند. در خانه آن‌ها علی و فرزندش، حسن مدت‌هاست که به عنوان خدمتکار مشغول به کار هستند. امیر و حسن با وجود تفاوت‌های مذهبی و قومی تنها دوستان صمیمی یکدیگر هستند؛ باهم بازی می‌کنند؛ به سینما و گردش می‌روند. امیر با حسن که به مدرسه نمی‌رود و بی‌سواد است، شاهنامه می‌خواند و حسن همیشه در مقابل دیگر بچه‌ها از امیر دفاع می‌کند و برای او هر کاری انجام می‌دهد. امیر در پی آن است تا با پیروزی در مسابقه بادبادک‌ها بتواند محبت پدر را جلب کند. او با کمک حسن تا مرحله پایانی پیش می‌رود و سرانجام پیروز می‌شود. در پایان مسابقه، حسن که برای پیدا کردن بادبادکِ نفر شکست‌خورده رفته است، در کوچه‌ای گرفتار آصف و دو بچه شرور دیگر

۱ Santacelara

۲ UC

۳ Sandiyago

۴ UNHCR

۵ flash back

می‌شود. امیر سر می‌رسد؛ اما به خاطر بزدلی و ترس، مخفی شده، از پشت دیوار به نظاره می‌پردازد. حسن در برابر آصف که قصد گرفتن بادبادک را دارد، مقاومت می‌کند و آصف نیز به کمک دو دوستش به او تجاوز می‌کند. پس از این اتفاق رابطه‌ی امیر و حسن رو به سردی می‌گراید. عذاب وجدان و کشمکش‌های درونی امیر، او را از حسن دور نگه می‌دارد تا حدی که امیر از رویارویی با او خودداری می‌کند. امیر با نقشه‌ای به حسن تهمت دزدی می‌زند. حسن با جوانمردی گناه نکرده را می‌پذیرد و این کار او نیز احساس عذاب وجدان و شرمندگی امیر را بیشتر می‌کند. پدر امیر برخلاف تصور او حسن را می‌بخشد؛ اما این بار حسن و علی هستند که دیگر حاضر به ماندن در آن خانه نیستند. مخالفت، خواهش و حتی گریه‌ی پدر امیر هم نظر علی را عوض نمی‌کند و آن‌ها به بامیان می‌روند.

وقتی شوروی افغانستان را اشغال می‌کند، امیر و پدرش ابتدا به پاکستان و پس از چند ماه سکونت، از آنجا به آمریکا مهاجرت می‌کنند. امیر در بازار کهنه‌فروشان با هموطن خود ثریا، دختر ژنرال طاهری آشنا و در اولین دیدار دل‌بسته‌ی او می‌شود و پس از مدتی، ازدواجشان با رسم و رسوم افغانستانی صورت می‌گیرد. امیر نگارش اولین رمان خود را آغاز می‌کند و پدرش بر اثر بیماری سرطان می‌میرد. انتشار اولین رمان امیر هم‌زمان است با خروج کامل شوروی از افغانستان و مبارزه‌ی مجاهدین با دولت دست‌نشانده‌ی نجیب‌الله. با تماس رحیم‌خان از پاکستان، امیر به آنجا می‌رود. رحیم‌خان پرده از رازی برمی‌دارد که حسن، دوست دوران کودکی‌اش در واقع برادر ناتنی نامشروع اوست و چندماه قبل گروه طالبان او را به همراه همسرش کشته‌اند و تنها فرزندش، سهراب زنده است که امیر باید او را پیدا کند و با خود به پاکستان بیاورد تا به مؤسسه‌ی خیریه‌ی کودکان بی‌سرپرست، تحویل شود. امیر در ابتدا بهانه می‌آورد و از این کار سرباز می‌زند؛ اما در آخر می‌پذیرد و به افغانستان جنگ‌زده می‌رود. راننده‌ای به نام فرید او را در این سفر همراهی می‌کند. آنان پس از مراجعه به یتیم‌خانه‌ی شهر، متوجه می‌شوند که یکی از افراد طالبان سهراب را به قصد تجاوز از آنجا برده است.

قرار ملاقاتی با او ترتیب می‌دهند. امیر پس از گفت‌وگو می‌فهمد که او همان آصف است. آصف شرط آزادی سهراب را تنها برد و پیروزی امیر در مبارزه با خود می‌گذارد. مبارزه‌ای تن به تن در می‌گیرد و در این میان امیر در برابر ضربات مداوم جراحات فراوانی برمی‌دارد. سهراب با پرتاب گلوله‌ای فلزی به وسیله‌ی قلاب‌سنگش به چشم چپ آصف او را کور و زمین‌گیر می‌کند. امیر به همراه سهراب و با کمک فرید از مقر طالبان به سرعت دور می‌شوند. او در بیمارستانی در پاکستان بستری شده، از مرگ نجات می‌یابد. امیر متوجه می‌شود که مؤسسه و افرادی که رحیم‌خان از آن‌ها برای

نگهداری سهراب نام برده‌اند، اصلاً وجود خارجی ندارند. در نهایت تصمیم می‌گیرد که سهراب را به فرزندی قبول کند و با خود به امریکا ببرد.

۲-۳. بررسی تقابل‌ها در رمان بادبادک‌باز

تقابل‌های دوگانه در ساختار قومی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی افغانستان عمیق و ریشه‌دار است و نویسنده با درک این فلسفه ساختاری، مبنا و محور داستان را بر اساس این ویژگی قرار داده است. حاکمیت تقابل‌های دوگانه بر فضای داستان سبب اعمال و افکار متناقض اشخاص داستان شده؛ به طوری که محوریت داستان بر افکار و اندیشه‌های متضاد شکل گرفته است. از سوی دیگر، حوادث رمان در دو موقعیت مکانی کاملاً متفاوت غرب (آمریکا) و شرق (افغانستان) روی داده است و نویسنده با تقابل عناصر فرهنگی و اجتماعی این دو مکان به توصیف آن پرداخته است. بر این اساس بن‌مایه تناقض و تقابل چنان بر محتوا و ساختار رمان سایه افکنده که می‌توان این رمان را ماتریسی از تقابل‌ها دانست. در این مقاله کوشیده‌ایم تقابل‌ها را به دو دسته آشکار و پنهان تقسیم کنیم و بر این مبنا به بررسی آن بپردازیم.

۲-۳-۱. تقابل‌های آشکار

برخی تقابل‌ها در بستر جامعه آشکار و قابل لمس هستند؛ مانند تقابل‌های قومی-مذهبی، تقابل در طبقات اجتماعی، تقابل اندیشه‌ها، تقابل موقعیت‌های مکانی و زمانی که مبنا و ساختار جامعه افغانستان بر اساس آن شکل گرفته است و در لایه‌های آشکار اجتماع نمود دارد.

۲-۳-۱-۱. تقابل‌های قومی-مذهبی

افغانستان کشوری مرکب از اقوام و طوایف متعدد با خرده‌فرهنگ‌ها و آداب و رسوم پیچیده است و همین امر در گذر زمان بستر ساز طمع‌ورزی‌های برونی و بروز اختلافات و منازعات درونی شده است، نگاه گذرا به تاریخ افغانستان نمایانگر جنایات، حوادث تلخ و نقض گسترده حقوق انسانی است که از سوی قوم غالب بر ضد گروه مستضعف و ناتوان با پندار اصالت قومی و مذهبی در راستای پاکسازی یک قوم برخلاف موازین اسلامی و اسناد حقوق بشر معاصر، انجام یافته است.

پشتون‌ها (از نظر سیاسی) بزرگ‌ترین و مهم‌ترین قوم افغانستان هستند که در نواحی شرق و جنوب شرقی ساکن‌اند؛ آنان از زمین‌داران بزرگ افغانستان و حنفی مذهب هستند و معمولاً خود را به قوم بنی اسرائیل منتسب می‌کنند (بشیریه، ۱۳۷۴: ۲۸۷). دومین قوم بزرگ افغانستان، قوم فارسی زبان و

تاجرپیشه تاجیک است، بیشتر در غرب افغانستان پراکنده‌اند و شهرهای بلخ، هرات، نیمروز و بدخشان محل سکونت آن‌ها است. تاجیک‌های شمال، حنفی و تاجیک‌های غرب، شیعه هستند. پس از سقوط رژیم مارکسیستی افغانستان کشمکش میان تاجیک‌ها و پشتون‌ها بالا می‌گیرد و میان «برهان‌الدین ربانی» و «احمدشاه مسعود» که تاجیک هستند و «گلبدین حکمت‌یار» که پشتون است، رقابت سیاسی شدت می‌یابد (همان). سومین قوم عمده افغانستان هزاره‌ای‌ها هستند که ترکیبی از نژاد سفید و زرداند. آنان در مرکز افغانستان ساکن‌اند و به زبان فارسی صحبت می‌کنند و همواره از اقوام تحت سلطه و به‌نوعی برده پشتون‌ها بوده‌اند. ازبک‌ها چهارمین قوم هستند؛ ترک‌زبان‌اند و در تمام سطح کشور پراکنده‌اند و از نظر سیاسی قوم متنفدی نبوده‌اند (همان: ۲۸۸).

خالد حسینی در اثر خود بیشتر به دو قوم غالب افغانستان یعنی پشتون‌ها و هزاره‌ها اشاره دارد؛ اما به‌طور ضمنی نیز از تاجیک‌ها و ازبک‌ها نام می‌برد. آصف، پدر امیر، رحیم خان و خود امیر نمایندگان قوم پشتون‌اند که تفاوت دیدگاه‌ها و میزان تعصب آنان در داستان، ظلم‌گرایی و تعصب مطلق این قوم را نفی می‌کند. مادر امیر از قوم تاجیک است. حسن و پدرش علی در این داستان نمایندگان قوم هزاره هستند.

بر اساس نظر دریدا که می‌گوید واحدهای درون یک نظام به‌صورت جفت‌جفت یا متقابل‌های دوتایی کنار هم قرار می‌گیرند و همواره به یک جز از این تقابل ارزش فرهنگی بیشتری داده می‌شود؛ یک جز مثبت تلقی می‌شود و دیگری منفی (کلیگز، ۱۳۹۴: ۸۲)، این ویژگی در جامعه افغانستان کاملاً مشهود است؛ ضمن برجستگی تقابل‌ها و تنش‌های قومی - مذهبی در آنجا، گروهی خود را برتر از دیگری می‌داند. بر همین اساس یکی از تقابل‌های اصلی در فضای این رمان کشمکش میان دو نژاد پشتون و هزاره است که با مذهب سنی و شیعه به ترتیب در اکثریت و اقلیت قرار دارند و محور اصلی جدال‌ها را در رمان رقم می‌زنند. نویسنده با تمعد بارها به اندیشه برتری نژادی و قومی که در تاریخ اندیشه‌های اجتماعی و سیاسی، از اندیشه‌های بسیار کهن و رایج است، اشاره می‌کند؛ گویی نقد او درخصوص همین تعصبات قومی و مذهبی است:

«... یک روز نوی اتاق مطالعه بابا ... یکی از کتاب‌های قدیمی و تاریخی مادرم را پیدا کردم. نویسنده‌اش ایرانی بود... از اینکه دیدم یک فصل کامل به تاریخ هزاره‌جات اختصاص داده شده، تعجب کردم. آنجا خواندم قوم من، پشتون‌ها به هزاره‌ای‌ها ظلم و ستم کردند و آن‌ها را به ستوه آورده‌اند. نوشته بود هزاره‌ای‌ها در قرن نوزدهم کوشیدند علیه پشتون‌ها قیام

کنند؛ اما پشتون‌ها با خشونت‌ی توصیف‌ناشدنی آن‌ها را سرکوب کردند. قوم من هزاره‌ای‌ها را قلع‌و‌قمع کردند، آن‌ها را از سرزمینشان بیرون راندند، خانه‌هایشان را به آتش کشیدند و زنانشان را فروختند» (حسینی، ۱۳۸۴: ۱۳).

در جایی دیگر راوی داستان تلاش می‌کند آزار شیعیان به دست طالبان را رنگ و بوی ملی ببخشد: «مرد طالبانی: [اجرای عدالت در ملاء عام باشکوه‌ترین نمایش است؛ برادر من! ... ولی اگر نمایش واقعی می‌خواستی باید در مزار همراه من می‌بودی. اوت ۱۹۹۸، همین بود ... شهر را گذاشتیم برای سگ‌ها، می‌دانی ... خانه به خانه رفتیم و مردها و پسرها را صدا زدیم. همانجا جلوی چشم خانواده‌شان با تیر زدیمشان. گذاشتیم ببینند. گذاشتیم یادشان باشد کی هستند و مال کجا هستند» (همان: ۲۷۴).

آصف که اکنون در کسوت مرد طالبانی در جلوی امیر ظاهر شده است، به‌عنوان نماینده یک پشتون متعصب در تأیید افکار نژادپرستانه خود با غرور و افتخار به قتل‌عام هزاره‌ای‌ها در مزار شریف اعتراف می‌کند و آن را اجرای مطلق دستورهای الهی می‌خواند (همان: ۳۱۱). این اندازه توصیف نویسنده در برتری نژادی و مذهبی یادآور این سخن دریدا است که می‌گوید: «یکی از دو قطب تقابل، گونه افتاده دیگری است؛ زشتی به معنای از شکل‌افتادگی چیز زیباست و بدی به معنای سقوط نیکی است» (احمدی، ۱۳۷۸: ۳۸۴). مؤلف با این توصیفات می‌خواهد نشان دهد چه اندازه زشتی، خشونت و بدی در جامعه افغانستان، زیبایی، عطوفت و نیکی را به ورطه سقوط کشانده است.

حسینی سعی می‌کند ریشه تفاوت‌های طبقاتی را در تفاوت‌های نژادی و مذهبی جستجو کند. البته نفس تصور نابرابری نژادی و برتری یکی بر دیگری عواقب و کشمکش‌های سیاسی عمده‌ای را در پی داشته است؛ چنان‌که در این رمان نیز تفاوت‌های قومی و تعارضات مذهبی به‌وضوح مشاهده می‌شود و وقتی این تعارضات در کنار هم می‌نشینند، به تنش و اختلاف دامن می‌زنند؛ چنان‌که اسکولز می‌گوید: «ارتباط و هم‌نشینی تقابل‌های دوتایی باعث ایجاد موقعیت جدلی و بسط و گسترش طرح می‌شود» (اسکولز، ۱۳۸۳: ۱۴۷). نویسنده همه جا این اندازه تقابل و فاصله را به نژاد و مذهب مرتبط می‌داند؛ مثلاً «امیر» همبازی وفادار و همیشگی خود، حسن را تنها به سبب هزاره‌ای بودن دوست خود نمی‌پندارد و او را فقط همبازی خود می‌داند:

«غلبه بر تاریخ کار آسانی نیست، بر مذهب هم همین‌طور. در نهایت من [امیر] پشتون بودم و او [حسن] هزاره‌ای؛ من سنی بودم و او شیعه و هیچ‌چیز نمی‌توانست این وضع را عوض

کند، هیچ چیز!» (همان: ۳۰).

او حتی گاهی حسن را می‌آزارد و در توجیه گناهکار دانستن خود در تجاوز آصف به حسن او را تنها یک قربانی برای رسیدن به مقاصدش می‌داند. وحشیگری و مردم‌آزاری آصف، کینه‌جویی، دشمنی و تجاوز او به حسن و سهراب همسو با باورهای نژادپرستانه، باطن سیاه و تاریک اوست که با بُعد اجتماعی شخصیت او کاملاً همخوانی دارد. «رحیم‌خان» دیگر شخصیت پشتون این رمان است که به دلیل تعصبات نژادپرستانه خانواده‌اش از ازدواج با دختر هزاره‌ای مورد علاقه‌اش باز می‌ماند. «پدر امیر» نیز به دلیل عرف حاکم و تفکر رایج بر جامعه نمی‌تواند حسن را به‌عنوان پسر واقعی خود قبول کند و با او چنان رفتار کند که با امیر؛ چرا که حسن علاوه بر نامشروع بودن، از یک مادر هزاره‌ای است. در سرتاسر این کتاب موارد بسیاری از این دست مشاهده می‌شود.

۲-۳-۱-۲. تقابل در طبقات اجتماعی

ویژگی بارز جامعه افغانستان یعنی تقابل و شکاف دو طبقه اجتماعی به‌خوبی در این رمان به تصویر کشیده شده است. طبقه‌ای با موقعیت اجتماعی بالا در رفاه بسر می‌برند و قدرتمند هستند؛ اما ظالم و نابکار یعنی پشتون‌ها؛ در مقابل مردمی با سنت‌های قدیمی در فقر و فاقه گذران زندگی می‌کنند و روحیه تسلیم و سرسپردگی دارند؛ مظلوم و ستم‌پذیر یعنی قوم هزاره. بر اساس نظر دریدا در هر متنی که تقابل‌های دوگانه وجود دارد، بین سلسله مراتب مرکز یک متن و حاشیه آن این تقابل برقرار است. در بعضی از متون عناصری چون خوبی و راستی و... در مرکز قرار می‌گیرند؛ اما در بعضی از متون در حاشیه قرار می‌گیرند (مقدادی، ۱۳۷۸: ۱۷۰). در *بادبادک‌باز* خوبی، صداقت، مهربانی و وفاداری که خصیصه قوم هزاره است، در حاشیه قرار گرفته و بدی، خشونت، ظلم و جور که خصیصه قوم پشتون است، چیره و غالب شده است.

خالد حسینی با توصیف مستقیم و غیرمستقیم از زندگی این دو قشر جامعه، موجب بسط و گسترش داستان شده است تا تصویری آشکار از ظلم و بی‌عدالتی جامعه افغانستان را در دو طبقه حاکم و محکوم به خواننده ارائه دهد. برای مثال رابطه امیر و حسن و در سطح بالاتر، رابطه آقا صاحب (پدر امیر) و علی (پدر حسن) از تقابل دو طبقه متفاوت اجتماعی پرده برمی‌دارد. در بخشی از رمان می‌گوید: «حسن هم مثل علی و بیشتر هزاره‌ای‌ها بی‌سواد بار آمده بود. این سرنوشت از همان لحظه‌ای که به دنیا آمده بود، برایش رقم خورده بود... تازه یک نوکر را چه به خواندن و نوشتن؟!» (همان: ۳۴). نویسنده اختلاف فاحش طبقاتی را در محرومیت اقلیت جامعه از نیازهای ضروری چون سوادآموزی می‌بیند. در

مقابل این تفکر جاه‌طلبانه امیر، تکیه کلام معروف حسن خطاب به او در سرتاسر این اثر که «جانم هزار بار فدایت» نشان از سرسپردگی مطلق حسن دارد. این سرسپردگی ناشی از اختلاف طبقاتی در جامعه افغانستان است که در باور امیر قوت می‌گیرد: زمانی که حسن با تیر و کمانش برای دفاع از امیر مقابل آصف می‌ایستد و به او می‌گوید «لطفاً از اینجا بروید آقا!» امیر می‌گوید: «او را آقا خطاب کرد و من لحظه‌ای تعجب کردم. این حس ارباب - نوکری انگار توی خون این جماعت است» (ص ۴۹). این تقابل ساختاری که نویسنده از زبان راوی بدان تأکید دارد، ریشه در اختلاف طبقاتی رایج در اجتماع افغانستان دارد و می‌کوشد نشان دهد که تقابل دو نهاد طبقاتی ارباب و رعیت در جامعه کاملاً نهفته و ریشه‌دار است؛ به نظر می‌رسد ریشه این تقابل به جدال و کشمکش خیر و شر برمی‌گردد که از آغاز هستی در ذهن انسان شکل گرفته است؛ چرا که به گفته برتنس یکی از عملکردهای بنیادین ذهن آدمی خلق تقابل‌ها است (برتنس، ۱۳۸۴: ۷۷) و شکل‌گیری حکومت‌ها بر همین مبنا به دو طبقه قدرتمند و ضعیف تقسیم شده است؛ همان نظام ارباب و رعیتی که حسینی آن را به نقد می‌کشد. مؤلف سعی می‌کند رعیتی را نشان می‌دهد که پذیرفته است، هرچه دارد از آن ارباب است و او باید به ارباب اعتماد کند و سرسپرده باشد و اربابی که قدرت دارد و در مقابل زورگویی او عصیان و مقابله معنایی ندارد. علی، حسن و سهراب که هزاره و رعیت هستند، رفتار و واکنش‌شان نسبت به اتفاقات یک قسم است؛ در مقابل هرگونه تحقیر، توهین، ستم، رنج و تجاوز و ظلم فقط سکوت می‌کنند و هیچ اعتراضی ندارند. گویا نوکر به دنیا آمده‌اند و همه حق دارند این‌گونه با آنان برخورد کنند. حسن و سهراب تنها زمانی ایستادگی و نافرمانی می‌کنند که بخواهند از اربابشان (امیر) دفاع کنند (همان: ۴۷ و ۲۸۷).

این قبیل توصیفات صریح و بی‌پرده نویسنده حاکی از تضاد و اختلاف طبقاتی فاحشی است که جامعه افغان گریبانگیر آن است و نویسنده با بیان آن سعی دارد این روحیه تسلیم اقلیت جامعه افغانی رعیت‌پیشه را به نقد بکشد.

۲-۳-۱-۳. تقابل اندیشه‌ها

تقابل‌های دوگانه به نوعی هسته فکری بسیاری از اقوام و جوامع را تشکیل می‌دهد؛ چه در جوامع قدیمی و چه در جوامع جدید، مبنای اندیشه و شناخت بر تقابل قائم است (نبی‌لو، ۱۳۹۲: ۷۱). بن‌مایه محوری داستان بادبادک‌باز نیز تقابل دو اندیشه کاملاً متفاوت است: اندیشه یکسونگر و فاشیستی آصف یک چشم - نماینده تفکر طالبانی - که فرصت‌طلب، بی‌رحم، قشری‌نگر و بسیار خودمحمور است؛ به غلط می‌پندارد راه نجات و رستگاری و رسیدن به حقیقت تنها راه اوست، بنابراین به خیال خود

می‌خواهد همه را تربیت و به راه درست راهنمایی کند و در این مسیر به خود حق می‌دهد از هر ابزاری (حتی زور و تجاوز) برای رسیدن به مقصودش استفاده کند.

در برابر این اندیشه فاشیستی جنگ طلبانه، اندیشه آشتی طلب و آزاداندیشی قرار دارد که به سایر ایده‌ها و عقاید اجازه بروز و ظهور می‌دهد و نویسنده می‌کوشد با تحقیر و بد نشان دادن اندیشه نخست، به شیوه غیرمستقیم از دومی دفاع کند. دریدا اعتقاد دارد اندیشه‌های فلسفی - علمی و زیربنایی در زندانی دوقطبی قرار دارد و بر اساس محور تقابل‌های دوگانه می‌چرخند که همیشه یکی بر دیگری برتری داشته است (مقدادی، ۱۳۷۸: ۱۷۰). این ویژگی دوقطبی دقیقاً در اندیشه جنگ طلب پشتون‌ها در مقابل اندیشه آشتی طلب هزاره‌ها غالب و برتر است. آصف که نماینده اندیشه نخست است، از پدری افغان (پشتون) و مادری آلمانی زاده شده است (حسینی، ۱۳۸۴: ۴۳)؛ به هیتلر علاقه بسیار دارد و حتی در جشن تولد سیزده سالگی امیر (۱۹۷۶) کتاب *زندگی‌نامه هیتلر* را به او هدیه می‌دهد (همان: ۱۰۳). از نظر سیاسی طرفدار داودخان است که در سال ۱۹۷۳ به نام جمهوری کودتا کرد و حکومت چهل ساله ظاهرشاه را سرنگون کرد و بعد دیکتاتوری خشنی را بر افغانستان حاکم کرد و او را به هیتلر پیوند می‌زند. می‌خواهد داودخان مثل هیتلر باشد و هزاره‌ها را از بین ببرد: «از رئیس‌جمهور می‌خواهم کاری را بکنند که شاه عرضه‌اش را نداشت. یعنی افغانستان را از هزاره‌های کثیف پاک کند» (همان: ۴۵).

آصف در طول داستان چندبار از طرف حسن به یک چشم شدن تهدید می‌شود (همان: ۴۷). به عبارتی نویسنده آصف را یک‌چشمی توصیف می‌کند؛ چراکه تفکر و کنش او به تفکر چپ‌حزبی نزدیک است؛ اگرچه رحیم‌خان، آقاصاحب و امیر نماینده اندیشه قوم پشتون‌ها هستند، مانند آصف در بیان اندیشه تندرو و یکسونگر نیستند و قدری تسامح و تساهل دارند؛ به همین دلیل افرادی چون علی و حسن در سایه حمایت آنان قرار می‌گیرند؛ به طوری که مثلاً آقاصاحب اگرچه حسن را به عنوان پسر خود نمی‌پذیرد، همواره به او توجه دارد؛ عمل جراحی لب شکری حسن در حکم هدیه تولد نمونه‌ای از این حمایت‌هاست (همان: ۵۴). الطاف این خانواده به قدری است که وقتی آصف از رفتن ظاهرشاه و جمهوری داودخان حرف می‌زند، حسن توی گوش امیر می‌گوید: «جمهوری یعنی چی؟ ... جمهوری یعنی اینکه من و بابام باید از اینجا برویم؟» (همان: ۴۳). به این معنی که نمی‌خواهد پناهگاه امن خود را در خانه آنها از دست بدهد.

از سوی دیگر، نویسنده می‌کوشد با اشاره ضمنی به آزادی‌های فکری و تسامح عقیدتی موجود در جامعه غربی به تقابل یکسونگری و مطلق‌اندیشی طالبانی حاکم بر افغانستان پردازد و آن را مورد انتقاد

قرار دهد. به همین دلیل با تغییر نگرش امیر، زمانی که در امریکا ساکن می‌شود به این نکته اشاره می‌کند که نگرش راوی در موقعیت‌های مکانی مختلف تحت تأثیر محیط اجتماعی تغییر می‌کند؛ امیر آنگاه که خاطرات کودکی خود را مرور می‌کند، در توجیه تقابل فکری، عقیدتی و اجتماعی با حسن نمی‌دانستم... چون غلبه بر تاریخ آسان نیست، همین‌طور مذهب، درنهایت من پشتون بودم و او هزاره، من سنی بودم و او شیعه» (همان: ۳۰)؛ اما تحت تأثیر شرایط فکری جدیدش با قرار گرفتن در موقعیت مکانی متفاوت (امریکا)، به مسأله مهمی اشاره می‌کند که همه این مرزبندی‌ها را بی‌اهمیت می‌کند: «... ما بچه‌هایی بودیم که باهم روی زمین لغزیدیم و راه رفتیم و هیچ تاریخ، قومیت، جامعه یا مذهب نمی‌توانست آن را تغییر دهد» (همان: ۳۰).

۲-۳-۱-۴. تقابل موقعیت‌های مکانی و زمانی

بیشتر ماجراهای رمان در دو موقعیت مکانی امریکا و افغانستان روی می‌دهد. نویسنده که تجربه زندگی در افغانستان و امریکا را دارد، تلاش می‌کند این دو موقعیت مکانی را با نمادها و نشانه‌های ویژه‌ای از هم جدا کند. بدین منظور از همان نظام تقابل محوری رمان بهره می‌گیرد. دو فصل زمستان و تابستان را به‌عنوان موقعیت‌های زمانی اصلی انتخاب می‌کند؛ به‌گونه‌ای که خواننده درمی‌یابد که در رمان دو فصل بیشتر وجود ندارد. راوی آرامش موجود یک روز تابستانی در پارک گلدن گیت شهر سانفرانسیسکو را که اکنون شهر او بود، مقابل زمستان سخت ۱۹۷۵ کابل قرار می‌دهد. ماجرای این زمستان همیشه با او همراه است و بدین سبب همواره احساس گناه می‌کند. اغلب حوادث در موقعیت مکانی افغانستان در زمستان روی می‌دهد و همواره با ناآرامی، خشونت، سردی و حوادث تلخ توأم است؛ اما ماجراها در موقعیت مکانی امریکا بیشتر در تابستان و با آرامش، صلح و آزادی اندیشه همراه است. به‌گونه‌ای که امیر آرزو می‌کند کاش پدرش، علی و حسن را نیز با خود به امریکا می‌آورد تا آنها هم در کشوری به سر ببرند «که هیچ کس اهمیت نمی‌دهد هزاره کیست» (همان: ۲۲۶).

تصویرسازی‌های مؤلف از امکانات و فضای شهری کالیفرنیا و فضای کابل در این داستان نمود بسیاری دارد (ص ۱۵۴) نمونه آن ماشین‌های بی‌ام‌و، ساب و پورشه که در امریکا زیاد می‌دید و آن را با ولگای روسی، آپل قدیمی و پیکان ایرانی در کابل مقایسه می‌کرد (ص ۱۵۵) در مقایسه‌ای دیگر، کابل یا افغانستان را سرزمین ارواح می‌دانست: «سرزمینی پر از ارواح لب‌شکری» (همان: ۱۴۰)؛ یعنی افغانستان برای او همان حسن هزاره معصوم جنگ‌زده‌ای است که به اجبار عقب‌مانده و واپس‌گرا نگه

داشته شده است (همان: ۳۰). حال آنکه امریکا برای او عظمتی دارد؛ اتوبان‌ها و شهرهایش... (ص ۱۵۵)؛ آن را رودی خروشان و بی‌اعتنا به گذشته می‌داند (همان: ۱۴۰) که از کنار همه چیز به آسانی می‌گذرد؛ همچون واقعیت زندگی که خود جریان دارد و همه چیز را پشت سر می‌گذارد. بعد از مرگ پدر می‌گوید: «زندگی ادامه داشت و بابا را پشت سر گذاشته بود» (همان: ۱۷۷). جایی دیگر در مطب دکتر روزن با تابلویی مواجه می‌شود که روی آن نوشته شده است: «زندگی قطار است، سوار شوید» (همان: ۱۸۷). با این قبیل توصیفات به آسانی می‌توان دریافت که نویسنده با تجربه زندگی در این دو کشور ایستایی و گذشته‌گرایی جریان زندگی در افغانستان را با شتاب و آینده‌گرایی آن در امریکا مقایسه کرده است.

از سوی دیگر، نویسنده به تقابل مکانی در کشور افغانستان که ناشی از اختلاف طبقاتی آن است، نیز اشاره دارد: معماری خانه پدری امیر به‌عنوان قشنگ‌ترین خانه در سراسر کابل:

«ورودی عریضی که در دو سویش بوته‌های رز بود؛ خانه درندشتی با کف مرمیرین ...

دیوارها با کوبلن‌های زریافت کلکته ... یک چلچراغ کریستال آویزان از سقف گنبدی...»

در مقایسه با کلبه گلی مستخدمشان علی و حسن:

«آلونکی گلی و محقر و ساده ... کلبه خالی، تمیز با یک جفت چراغ گردسوز نیمه روشن ...

دیوارهای لخت با یک کوبلن که کلمه الله‌اکبر روی آن منجوق‌دوزی شده بود» (ص ۸-

۱۰).

این گونه توصیفات بیانگر نگاه منتقد مؤلف به شکاف طبقاتی موجود در کشور افغانستان بین دو قوم پشتون و هزاره است که نمی‌تواند بی‌اعتنا از مقابل آن گذر کند.

۲-۳-۲. تقابل‌های پنهان

در رمان *بادبادک‌باز* در کنار تقابل نژادی، مذهبی، اجتماعی و مکانی، تقابل‌های پنهانی از جمله تضاد شخصیت‌ها و تزلزل درونی اشخاص داستان نیز وجود دارد که علت بروز و ظهور آن وجود همین تقابل‌های ملموس و آشکار در جامعه است:

۲-۳-۱. تقابل در میان شخصیت‌های داستان

در این داستان اشخاص در عین نزدیک بودن فیزیکی از لحاظ ذهنی سال‌ها از هم دوراند. این دوری و تقابل‌های دوگانه در شخصیت‌های داستان بیانگر تأثیر تقابل‌های نژادی، مذهبی و اجتماعی است. به عقیده گریم «تقابل‌های دوتایی در داستان به اشخاص شکل و شمایل شخصیت‌گونه می‌دهد؛

به طوری که به ویژگی تبدیل می‌شود؛ اگر به این ویژگی‌ها فردیت هم داده شود، این تقابل‌ها به شخصیت بدل می‌شوند» (اسکولز، ۱۳۸۳: ۱۴۷)؛ بر این اساس هریک از شخصیت‌های اصلی و فرعی این داستان در تقابل با دیگری به صورت شخصیتی خاص و متفاوت شکل گرفته‌اند. امیر و آقاصاحب در مقابل با حسن و علی؛ سوفیا (مادر امیر)، در تقابل با صنوبر (مادر حسن). آصف هم در تقابل با امیر و حسن ایفای نقش می‌کند. اگر بخواهیم بر اساس نظریه کلود برمون که شخصیت‌ها را در ساختار تقابلی به دو دسته کنش‌گر و کنش‌پذیر تقسیم می‌کند که اولی نقش فاعلی و دومی نقش مفعولی دارد (تودروف، ۱۳۷۹: ۸۸)، امیر، آقاصاحب، آصف، رحمان و ثریا را می‌توان در دسته کنش‌گر و فاعل قرار داد؛ در مقابل، حسن، علی، صنوبر و سهراب را در رده کنش‌پذیر و منفعل پذیرفت. درواقع رویارویی دو اندیشه و دو باور است که مقابل هم قرار گرفته‌اند و نویسنده سعی می‌کند با برجسته کردن آن، افکار نژادپرستانه حاکم در جامعه افغانستان را نشان دهد و غیرمستقیم از آن انتقاد کند. گاه نویسنده این تقابل را در ظاهر فیزیکی اشخاص داستان به تصویر می‌کشد و شخصیت غالب و مغلوب را این‌گونه توصیف می‌کند:

«بابا که رحیم‌خان به او لقب «آقا طوفان» را داده بود، چه لقب با مسمایی، پدرم مردی قوی بنیه، نمونه یک پشتون بلندبالا با قامت ۱۸۵ سانتی و دست‌هایی که ظاهراً قدرتش را داشت که درخت بیدی را از ریشه دریاورد» (همان: ۱۷).

اما شخصیت مقابل او علی است که «فلج، پای راستش را خشکانده بود و از ریخت انداخته بود و فقط پوست زرد و بیمار به استخوان مانده بود که عضله ضعیفی به نازکی کاغذ داشت ... موقع راه رفتن پای لاغر مردنی‌اش را به شکل کمان روی زمین می‌کشید؛ به طوری که تمام بدنش به شکل ناجوری به طرف راست کج می‌شد ... بچه‌ها توی خیابان دنبالش راه می‌افتادند و لنگیدنش را مسخره می‌کردند و بعضی صدایش می‌زدند «لولو خورخوره» ...» (همان: ۱۲).

نویسنده با نمونه این تصویرسازی‌ها، پدر امیر را نماینده قوم پشتون قوی و برتر نشان می‌دهد و در مقابل علی، پدرخوانده حسن را نماینده قوم هزاره ضعیف و فروتر معرفی می‌کند تا قدرت‌نمایی پشتون‌ها را بر قوم هزاره حتی در فیزیک بدنی نشان دهد. حسن «دماغ پخ لب شگری» هم دست کمی از علی نداشت و همواره در مقابل قیافه متناسب امیر قضاوت می‌شد.

آصف یکی از آن پشتون‌هایی است که به خود حق می‌دهد هر کاری که لازم می‌داند با هزاره‌ها

بکند:

«... ابروهای آصف گره خورد: مثل غرور هم‌وطنان تو، آداب و رسوم و زبان تو! افغانستان مثل عمارت قشنگی است پر از زباله و یکی باید این زباله‌ها را بیرون بریزد» (حسینی، ۱۳۸۱: ۲۸۲).

در مقابل رفتار و طرز فکر آصف، امیر است که اگرچه او هم پشتون است و مذهبی مشترک با آصف دارد؛ اما به اندازه او بی‌رحم و ستیزه‌جو نیست؛ به اندازه او از هزاره‌ها بیزار نیست؛ حسن تنها دوست اوست که همواره با اوست و اتفاقاً این امیر است که از آصف بیزار است و بیشتر وقت‌ها از او می‌ترسد و همواره زیر سایه حمایت حسن که مقابل آصف ایستادگی می‌کند، مخفی می‌شود. علی، حسن و صنوبر و در فصل‌های پایانی سهراب، از شخصیت‌های هزاره‌ای داستان هستند که از حقوق انسانی خود محروم شده‌اند. آقاصاحب، پدر امیر که یک پشتون است، به خودش حق می‌دهد که به صنوبر، خدمتکار هزاره‌ای خود تجاوز کند، فرزند نامشروعش را نپذیرد و از نوکر هزاره خود، علی بخواهد عهده‌دار نقش پدر حسن شود و به‌عنوان ابزار برای حفظ آبرویش در بین جامعه ایفای نقش کند؛ چون او یک پشتون است و حق سوءاستفاده جنسی و شخصیتی از هزاره‌ها را دارد و علی نیز درخواست او را می‌پذیرد؛ چون که او هزاره است و نوکری سرسپرده و وفادار. طبق نظر تزوتان تودوروف که کوچکترین واحد روایی در دستور زبان روایت را گزاره می‌داند و گزاره‌ها را به سه نوع اسم و فعل و صفت تقسیم می‌کند، صفت‌هایی که در این گزاره‌های روایی می‌آیند از تقابل‌های دوگانه شادی / اندوه و نیکی / بدی و... شکل گرفته‌اند (تودوروف، ۱۳۷۹: ۸۸). بر این اساس شخصیت علی، حسن و سهراب به‌طور غیرمستقیم در گزاره‌های روایی از تقابل‌های دوگانه صفاتی چون شجاعت در مقابل زبونی، وفاداری در مقابل خیانت و سرسپردگی در مقابل ظلم شکل گرفته‌اند و از دیدگاه تودوروف شخصیتی کنش‌پذیر دارند.

در مقابل امیر، حسن قرار دارد؛ حسن همواره خوش‌ذات، مهربان، شجاع و در مقابل امیر تسلیم محض است؛ اما امیر دائم رفتاری متفاوت و متناقض با او دارد:

«بعضی وقت‌ها بالای آن درخت‌ها، حسن را راضی می‌کردم با تیر و کمان جناغی‌اش به سگ یک‌چشم همسایه که از نژاد آلمانی بود، گردو بزنیم. حسن اصلاً دلش نمی‌خواست این کار را بکند؛ اما اگر من از او خواهش می‌کردم...، رویم را زمین نمی‌انداخت. حسن هیچ‌وقت در هیچ موردی رویم را زمین نمی‌انداخت... هیچ‌وقت مرا لو نمی‌داد. هیچ‌وقت [به پدرش] نمی‌گفت که قضیه گردو زدن به سگ همسایه زیر سر من است» (حسینی،

(۱۳۸۸: ۷).

«حسن موقع به دنیا آمدن هم ذات خودش را نشان داد. او قادر نبود کسی را اذیت کند»
(همان: ۱۵).

اما در مقابل امیر بدذات بود:

«قبل از افتتاح پرورشگاه خوب یادم هست که بابا به من گفت بروم حسن را صدا کنم؛ اما
من دروغکی گفتم حسن کار دارد. می‌خواستم بابا فقط مال خودم باشد» (همان: ۱۸).

یا نقشه امیر در تهمت دزدی به حسن و جوانمردی حسن که گناه نکرده را می‌پذیرد (همان)،
نمونه‌ای از بدذاتی‌های امیر است و از دیدگاه تودوروف شخصیتی کنش‌گر دارد.

تقابل بزدلی امیر در مقابل شجاعت حسن: چیزی که نویسنده از زبان پدر امیر به رحیم خان بازگو
می‌کند و از بابت آن نگران است:

«گاهی وقت‌ها از همین پنجره بیرون را نگاه می‌کنم و می‌بینم [امیر] توی خیابان دارد با
پسرهای همسایه بازی می‌کند. می‌بینم چطور بهش زور می‌گویند؛... هلش می‌دهند و کتکش
می‌زنند... اصلاً از خودش دفاع نمی‌کند... حسن می‌آید وسط و آنها را پس می‌راند. با
چشم‌های خودم دیده‌ام» (همان: ۲۸).

در جایی دیگری نویسنده به زیبایی تقابل بین امیر و حسن را از زبان راوی بیان می‌کند:

«به عکس حسن و سهراب نگاه کردم من آن نیمه با نام و نشان بودم؛ نیمه مشروع، اجتماع
پسند، تجسم بی‌خبر گناه بابا؛ به حسن نگاه کردم... نیمه دیگر بابا، نیمه محروم و بی‌نام و
نشان، نیمه‌ای که وجه ناب و شریف بابا را به ارث برده بود. نیمه‌ای که شاید بابا در نهان
خانه قلبش او را پسر واقعی خودش می‌دانسته است» (همان: ۴۰۴).

و گاه تقابل بین امیر و حسن را ساده و با صراحت بیان می‌کند: «حسن اینطوری بود لعنتی آنقدر
بی‌غل‌وغش بود که پیش او آدم همیشه حس می‌کرد ریاکار است» (همان: ۶۷). اینها نمونه‌هایی از
توصیف رفتارهای متقابل این دو شخصیت داستان است که نویسنده با این رویارویی قصد دارد به
واکاوی درون آشفته امیر و عشق سرشار از آرامش حسن پردازد و ارزش‌های انسانی را سوای نژاد و
مذهب به رخ بکشد.

۲-۲-۳. تقابل‌های درونی، در شخصیت افراد

تردید و دودلی در رفتار شخصیت‌های این داستان تنها در سایه تقابل درونی بازتولید می‌شوند.
نویسنده در بخش‌های مختلف این کتاب تقابل و تزلزل درونی را که عامل بازدارنده از بیان احساس

واقعی است، ناشی از تعصب مذهبی و حاکم در ریشه فرهنگی می‌داند؛ در واقع اعتقادات و باورهای محدودکننده به شخصیت‌های این داستان اجازه نمی‌دهد تا خود واقعی را بروز دهند. به‌نوعی تقابل بین عقل و عاطفه ایجاد می‌شود و با برتری خرد مصلحت‌جو، احساس مغلوب می‌شود. نژادپرستی و باورهای خشک مذهبی گاه آدم‌های شجاع، راستگو و صادق را بزدل، دروغگو و ریاکار جلوه می‌دهد و ناچار کسی که از خود واقعی‌اش فاصله می‌گیرد، دچار تضاد درونی و تزلزل شخصیتی می‌شود. نویسنده با استفاده از این ویژگی سعی می‌کند جدال و چالش در داستان را تقویت و از این طریق مخاطب خود را درگیر ماجرا کند و به کشش و جذابیت داستان بیفزاید.

۲-۳-۲-۱. رفتارهای متضاد امیر

امیر همواره درگیر عوالم و احساساتی متناقض است. کشمکش و تناقض درونی او در طول داستان ذهنیت خواننده را به چالش می‌کشد و استیصال و سرگردانی او در رفتارهای ضد و نقیض مشاهده می‌شود. امیر خود اقرار می‌کند «موقع کتاب خواندن برای حسن بیشتر از آن موقعی خوشم می‌آمد که به کلمه قلمبه‌ای برمی‌خوردم که او بلد نبود و من سوءاستفاده می‌کردم و دستش می‌انداختم ... اما همیشه بعد از این کار احساس گناه می‌کردم» (همان: ۳۵) و یا تناقض رفتار امیر در عرض بیست‌وشش سال از زمانی که برای متهم کردن حسن به دزدی، پنهانی پول را زیر تشک او قرار می‌دهد تا وقتی که مخفیانه پول‌های مجال شده را برای کمک مالی زیر تشک وحید برادر فرید (راننده‌ای که او را از پاکستان به افغانستان می‌برد) می‌گذارد (همان: ۲۷۲)، توصیف حس دوگانه بدذاتی و شرافتمندی اوست که پس از سال‌ها در او به شکلی متفاوت بروز می‌کند. یکبار در اوج قهرمان بودن بیشترین احساس حقارت را در خود احساس می‌کند: درست زمانی که پنهانی شاهد صحنه تجاوز آصف به حسن است، به جای دخالت و حمایت از او بزدلانه مخفی می‌شود و اقرار می‌کند: «فرار کردم؛ چون بزدل بودم. از آصف و بلایی که سرم می‌آورد، می‌ترسیدم؛ از صدمه دیدن می‌ترسیدم» (همان: ۹۰) و زمانی با یادآوری همه چیزهایی که بهترین دوستش برای او گذاشته و پای همه چیز او بوده، قهرمان قصه زندگی حسن می‌شود و پس از سال‌ها برای نجات سهراب (پسر حسن)، برادرزاده‌اش، با آصف درگیر می‌شود؛ از او کتک می‌خورد؛ فک، دندان‌ها و دنده‌هایش می‌شکند، فقط می‌خندد؛ به آرامش می‌رسد؛ حالش جا می‌آید؛ با بدن خرد و خمیر شده می‌فهمد چقدر حس خوبی دارد؛ چون دیگر ترس در وجودش معنایی ندارد. بر احساس فروخورده سالیان گذشته غالب می‌آید. این اندازه تضاد و تنش درونی حاصل فرهنگ تحمیلی، تعصبات قومی و مذهبی حاکم در سرزمین مادریش است که با

زندگی در کشوری آزاد به دور از فرهنگ تحمیلی از وجودش محو می‌شود و سعی می‌کند با فوران احساس بالاخره بر عقل عافیت طلب فائق آید.

۲-۳-۲-۲. اطاعت و عصیان‌گری حسن

حسن در طول داستان شخصیتی مطیع و سرسپرده است؛ تضاد رفتاری ندارد؛ همیشه در خود واقعی-اش ثابت قدم است؛ برای امیر هرکاری انجام می‌دهد؛ همیشه در مقابل دیگران حامی اوست؛ اما با همه سرسپردگی در حمایت از امیر، گاه عصیان‌گری نیز می‌کند؛ چون امیر مثل او شجاع نیست. برای همین یک‌بار شجاعانه با تیر و کمان در دست از امیر مقابل آصف دفاع می‌کند، می‌گوید «لطفاً از اینجا بروید آقا...» (همان: ۴۹). اگرچه با احترام می‌گوید؛ اما عکس‌العمل قاطعانه او در این رویارویی باعث می‌شود آصف کنار بکشد. حسن عاشق امیر است برای او هرکاری می‌کند؛ در یک سالگی اولین حرفی که یاد گرفت «امیر» بود؛ حتی زمانی که امیر به او تهمت دزدی زد، تهمت را پذیرفت و به کار نکرده اقرار کرد؛ شاید عشق به امیر باعث این تناقض رفتاری شد و با همه عشقی که به او و پدرش داشت تصمیم به ترک خانه گرفت و با پدرخوانده‌اش علی به بامیان رفت. این عکس‌العمل‌های ضد و نقیض نتیجه درد و رنجی است که جامعه قشری‌نگر افغان به امثال او تحمیل کرده است.

۲-۳-۲-۳. رفتارهای متضاد پدر امیر

پدر امیر در میان مردم شخصیتی قهرمان‌گونه دارد؛ اما نویسنده با افشای راز زندگی او به شخصیت متزلزل سیاه و سفید او اشاره می‌کند: بعد از مرگ همسرش، سوفیا، در رابطه نامشروعش با صنوبر، حسن متولد می‌شود؛ رابطه‌ای که هرگز آشکار نمی‌شود؛ چون پدر اسباب ازدواج علی و صنوبر را فراهم می‌کند تا تولد حسن در سایه این ازدواج ساختگی موجه شود؛ اما صنوبر بعد از مدتی آنها را ترک می‌کند و حسن به کمک علی زیر الطاف بی‌شمار پدر واقعی خود بزرگ می‌شود؛ «همان دایه‌ای را که به امیر شیر داده بود، برای خشک و تر کردن حسن هم می‌گیرد» (همان: ۱۴)؛ ولی پدر امیر به رابطه پدر و فرزندی هرگز اقرار نمی‌کند. این واقعه او را از اوج به قهقرا سوق می‌دهد و باعث عدم ثبات شخصیتی او می‌شود؛ اما در مقابل این ضعف و بزدلی در افشای فرزند نامشروع، آنگاه که سرباز روسی هزینه عبورشان از مرز را در تعرض به زنی افغان که همسرشان است، می‌بیند، تا پای جان ایستادگی و شهادت به خرج می‌دهد؛ به طوری که امیر به وجود پدر افتخار می‌کند. این میزان تعارض نشان از تلاطم درونی و متزلزل در شخصیت اوست. منشأ این تقابل و رفتارهای ضد و نقیض ریشه در خشونت، تعصب و اعمال قدرت گروه برتر یعنی پشتون‌ها دارد. رحمان این تقابل درون پدر امیر را که

ناشی از بار گناهی بود که سال‌ها بر دوش کشیده؛ یعنی داشتن فرزند نامشروع (حسن) با رفتار او در ساختن پرورشگاه، کمک به فقرا، دستگیری از دوستان گرفتار ترسیم می‌کند و به عقیده او رستگاری واقعی یعنی اینکه گناهی به نیکی ختم شود. پدر امیر با این کار سعی کرد ندامت از گناه، به انجام کار نیک در او منجر شود (همان: ۳۳۸). در واقع این تقابل از او انسان بهتر و شایسته‌تری ساخت.

۳. نتیجه‌گیری

دریافتیم که محور روایت خالد حسینی در رمان *بادبادک‌باز* بر تقابل‌های دوگانه است. برخی از این تقابل‌ها به صورت ملموس و آشکار در ساختار اجتماعی و نظام عقیدتی و فکری افغانستان وجود دارد که مؤلف سعی می‌کند با تأکید بر آنها مخاطب جهانی خود را به شناخت و درک درستی از ساختار اجتماعی افغانستان برساند؛ تقابل‌های قومی- مذهبی، تقابل در طبقات اجتماعی، تقابل اندیشه‌ها و توجه به موقعیت‌های مکانی و زمانی دوگانه به‌عنوان لایه‌های آشکار جامعه افغانستان بررسی شد. از سوی دیگر، شخصیت‌های منتخب نویسنده بر اساس تقابل‌های دوگانه دسته‌بندی شده‌اند. با نفوذ در لایه‌های پنهان داستان تضاد فکری و رفتاری شخصیت‌ها و همچنین تزلزل روحی و روانی شخصیت‌های داستان شناسایی شد. در واقع حسینی بیان می‌کند که اساساً جامعه دوگانه منشأ بروز و ظهور شخصیت‌های دوگانه و متزلزل خواهد بود و اشخاص داستان که محکوم به حضور در چنین اجتماعی هستند، شخصیت‌هایی زورگو و سرسپرده، ظالم و مظلوم، شجاع و بزدل، صادق و دروغگو و ریاکار که دارای روانی متزلزل و رفتاری نابهنجاراند.

هدف نویسنده از محوری‌بودن تقابل‌های دوگانه و توجه او به نابرابری‌های موجود در داستان، بیانگر تعصب مذهبی، قومی و نهادینه‌شدن اختلاف طبقاتی و غلبه اندیشه یکسونگر گروه حاکم بر جامعه است و مؤلف تنها در سایه تقابل‌های دوگانه می‌تواند آن را برای مخاطب تبیین کند. از طرفی این ساختار نهادینه که بر روح و روان نویسنده تحمیل شده، از طریق لایه‌های پنهان زبان، در بیان هنرمندانه او به ساحت‌های مختلفی از تقابل‌ها در سخنش معنا می‌یابد. به همین دلیل نویسنده با تمعده به اندیشه برتری مذهبی و قومی که در تاریخ اندیشه‌های اجتماعی و سیاسی کشورش، بسیار ریشه‌دار است، اشاره می‌کند؛ گویی می‌خواهد این اندازه تعصبات قومی و مذهبی را در بوته نقد قرار دهد.

یکی دیگر از دلایل محوری بودن تقابل‌های دوگانه را باید در دو بخش مجزای زندگی او در دو محیط اجتماعی و فرهنگی کاملاً متفاوت جستجو کرد. وجود تفاوت‌های فرهنگی دو اجتماع افغانستان

و امریکا و ساختار متفاوت کشوری پیشرفته در برابر کشور سنتی و عقب‌مانده که تعصبات قومی و مذهبی در ساختار آن ریشه استواری دارد، از عللی است که نویسنده با مقایسه آن، رمان خود را بر مجموعه‌ای از تضادها و تقابل‌ها بنیان نهاده است تا این ساختار اجتماعی نابرابر جهانی را برجسته و قضاوت آن را به خوانندگان واگذار کند و با برجسته کردن آن، افکار نژادپرستانه حاکم در جامعه افغانستان را نشان داده، غیرمستقیم آن را مورد انتقاد قرار دهد.

نکته اساسی این است که در این داستان وجود تقابل نژادی، مذهبی و مکانی که از نمونه تقابل‌های آشکار در جامعه افغانستان است، موجب ظهور و بروز تقابل‌های پنهانی از جمله تقابل شخصیت‌ها و تزلزل درونی اشخاص داستان شده است؛ به طوری که هر یک از شخصیت‌های اصلی و فرعی این داستان در مقابله با دیگری به صورت شخصیتی خاص و متفاوت شکل گرفته‌اند. امیر در مقابل حسن و آقاصاحب در برابر علی؛ سوفیا (مادر امیر) با صنوبر (مادر حسن). آصف هم در تقابل با امیر و حسن ایفای نقش می‌کند. در واقع رویارویی دو اندیشه و دو باور در لایه‌های پنهانی این اشخاص که در رفتار و اعمالشان بروز می‌کند، مقابل هم قرار گرفته‌اند.

از طرفی، وجود تردیدها و دودلی‌ها در رفتار شخصیت‌های این داستان تنها در سایه تقابل درونی بازتولید می‌شوند. نکته‌ای که نویسنده در بخش‌های مختلف این کتاب به خوبی از عهده آن برآمده است. وی تقابل و تزلزل درونی را که عامل بازدارنده از بیان احساس واقعی است، ناشی از تعصب مذهبی و حاکم در ریشه فرهنگی می‌داند؛ در واقع اعتقادات و باورهای محدودکننده به شخصیت‌های این داستان اجازه نمی‌دهد تا خود واقعی را بروز دهند. نژادپرستی و باورهای خشک مذهبی گاه آدم‌های شجاع، راستگو و صادق را بزدل، دروغگو و ریاکار جلوه می‌دهد و کسی که از خود واقعی‌اش فاصله می‌گیرد، دچار تضاد درونی و تزلزل شخصیتی می‌شود.

تزلزل و تقابل درونی در شخصیت‌های این داستان به رویارویی عقل و عاطفه منجر شده است؛ به گونه‌ای که در موارد بسیار، احساس و عاطفه، فدای عقل مصلحت‌بین شده است. در یک کلام ساختار بادبادک‌باز سرشار از تقابل‌ها و تضادهای ژرف ساختی و روساختی است و بزرگترین آن‌ها تقابل بین عقل و احساس است که سراسر این داستان را به تراژدی نزدیک می‌کند. بادبادک‌باز داستان زندگی است با تمام زیبایی‌ها و زشتی‌ها، خوشی‌ها و ناخوشی‌ها، رنج‌ها و شادی‌ها؛ بازتابی تمام و کمال از انسان؛ انسانی نه کاملاً سفید و نه مطلقاً سیاه؛ بلکه آمیزه‌ای از این دو موجودی ابلق و عجین با نیک و بد. خالد حسینی به خوبی توانسته است با استفاده از تقابل‌ها بر کشش، جذابیت و تأثیرگذاری این رمان

بیفزاید.

کتابنامه

- احمدی، بابک. (۱۳۷۸) ساختار و تأویل متن. تهران: نشر مرکز.
- اخوت، احمد. (۱۳۷۱) دستور زبان داستان، چاپ اول. اصفهان: فردا
- اسکولز، رابرت. (۱۳۸۳) ساختارگرایی در ادبیات، چاپ دوم. تهران: آگه.
- بارت، رولان. (۱۳۷۰) عناصر نشانه‌شناسی. ترجمه مجید محمدی. تهران: الهدی.
- برتنس، هانس. (۱۳۸۴) مبانی نظریه ادبی. ترجمه محمدرضا ابوالقاسمی. تهران: ماهی.
- بشیری، حسین. (۱۳۷۴) جامعه‌شناسی سیاسی. تهران: نشر نی.
- پوینده، محمدجعفر. (۱۳۷۷) درآمدی بر جامعه‌شناسی ادبیات. مجموعه مقالات. تهران: انتشارات نقش جهان.
- تودروف، تزوتان. (۱۳۷۹) بوتیکای ساختارگرا. ترجمه محمد نبوی. تهران: آگه.
- حسینی، خالد. (۱۳۷۹) بادبادک‌باز. ترجمه مهدی غبرائی. تهران: انتشارات نیلوفر.
- حسینی، خالد. (۱۳۸۴) بادبادک‌باز. ترجمه زیبا گنجی و پریسا سلیمان‌زاده. تهران: مروارید.
- حیاتی، زهرا. (۱۳۹۷) «تحلیل تقابل‌های بنیادین متن در گفتمان ادبی و سینمایی: مطالعه موردی داستان آشفالدونوی و فیلم اقتباسی «دایره مینا»». فصلنامه متن پژوهی ادبی، پیاپی ۷۵، صص ۸۵-۱۰۴.
- ذبیح‌نیا عمران، آسیه. (۱۳۹۴) «بررسی و تحلیل تقابل‌های دوگانه در بوف کور صادق هدایت». دوفصلنامه تخصصی مطالعات داستانی، سال سوم، شماره ۳، صص ۳۹-۵۲.
- رضوانیان، قدسیه. (۱۳۸۸) «خوانش گلستان سعدی بر اساس نظریه تقابل‌های دوگانه». ادب فارسی دانشگاه تهران: دوره اول، شماره ۲، صص ۱۲۳-۱۳۵.
- سجودی، فرزانه. (۱۳۸۲) نشانه‌شناسی کاربردی. تهران: قصه.
- شاهرودی، محمود؛ خلیلی جهان‌تغ، مریم؛ شیرخوانی، احمد. (۱۴۰۱) «نقد دو رمان بادبادک‌باز خالد حسینی و تماماً مخصوص عباس معروفی براساس نظریه ادبیات مهاجرت سورن فرانک». دوفصل‌نامه زبان و ادب فارسی، دوره ۷۵، شماره ۲۴۶، صص ۲۳۶-۲۶۲.

شریفی ولدانی، غلامحسین؛ میری اصل، کلثوم. (۱۳۹۱) «بررسی تقابل‌های دوگانه در رمان روی ماه خداوند را ببوس». مجله بوستان ادب دانشگاه شیراز، سال چهارم، شماره ۲، صص ۱۲۹-۱۵۰.

عزیزی فر، امیرعباس؛ نجفوند دریکوند، فیروز؛ زینی‌وند، تورج. (۱۴۰۱) «سیمای فرهنگی و ادبی ایران در آثار خالد حسینی». پژوهشنامه ادبیات داستانی، دوره ۱۱، شماره ۳، پیاپی ۴۰، صص ۱۴۱-۱۶۸.

کلیگز، مری. (۱۳۹۴) درسنامه نظریه ادبی معاصر. ترجمه جلال سخنور، الاهه دهنوی، سعید سبزیان. تهران: اختران.

لوکاچ، جرج. (۱۳۸۰) نظریه رمان. ترجمه حسن مرتضوی. تهران: نشر قصه.

محرمی، رامین؛ ممی‌زاده، رقیه. (۱۳۹۰) «تقابل نمادهای خیر و شر در دوره اساطیری شاهنامه». متن پژوهی ادبی، شماره ۴۹، صص ۱۴۳-۱۲۷.

مقدادی، بهرام. (۱۳۷۸) فرهنگ اصطلاحات نقد ادبی (از افلاطون تا عصر حاضر). تهران: فکر روز.

موسوی، مهدی. (۱۳۹۳) «روایت‌شناسی کلامی و منطق‌گفت‌وگویی: مطالعه پیشرفت داستانی و بازنمایی سخن در بادبادک‌باز اثر خالد حسینی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

میرعابدینی، حسن. (۱۳۸۷) صد سال داستان‌نویسی ایران، چاپ پنجم. تهران: چشمه.

نبی‌لو، علیرضا. (بهار ۱۳۹۲) «بررسی تقابل‌های دوگانه در غزل‌های حافظ». نشریه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه خوارزمی. دوره ۲۱. شماره ۷۴ (۱۹). صص ۹۱-۶۹.

نوروزی، زینب؛ اسلامی، علیرضا؛ جعفری، سید علیرضا. (۱۳۹۳) «تحلیل جامعه‌شناختی شخصیت در رمان بادبادک‌باز». متن پژوهی ادبی (زبان و ادب پارسی)، دوره ۱۸، شماره ۶۰. صص: ۱۴۵-۱۷۳.

https://fa.wikipedia.org/wiki/Khaled_Hosseini

References

- Ahmadi, B. (1991) *Structure and interpretation of the text*. Tehran: Markaz Publications. (In Persian)
- Azizi Far, A, A; Najfvand Derikvand, F. and Zinivand, T. (2022). "Cultural and Literary Image of Iran in the Works of Khalid Hosseini". *Journal of Fiction Literature*, 11(3), Series 40, pp. 141-168. (In Persian)
- Akhvat, A. (1992) *The Grammar of Story*, first edition. Isfahan: Farda
- Barrett, R. (1991) *Elements of semiotics*, Translated by; Majid Mohammadi. Tehran: Al-Hadi. (In Persian)
- Bashiriyeh, H. (1995) *Political Sociology*. Tehran: Ney Publications. (In Persian)
- Bertens, H. (2004) *Basics of Literary Theory*. Translated by; Mohammad Reza Abolqasmi. Tehran: Mahi Publications. (In Persian)
- Hayati, Z. (2016) "Analyzing the fundamental confrontations of the text in literary and cinematic discourse: a case study of *Ashghaldoni's* story and the adapted film "Dayereh Mina". *Quarterly Journal of Literary Textual Studies*, No. 75, pp. 85-104. (In Persian)
- Hosseini, K. (2000) *The Kite Runner*. Translated by; Mehdi Ghabrai. Tehran: Nilofer Publications. (In Persian)
- Hosseini, K. (2004) *The Kite Runner*. Translated by; Ziba Ganji and Parisa Suleimanzadeh. Tehran: Morvarid Publications. (In Persian)
- Kligz, M. (2014) *Textbook of Contemporary Literary Theory*. Translated by; Jalal Sokhanvar, Elahe Dehnavi, Saeed Sabzian. Tehran: Akhtaran. (In Persian)
- Lukacs, G. (2013) *Theory of the novel*. Translated by; Hasan Mortazavi. Tehran: Nashr-e Qesseh Publications. (In Persian)
- Meqdadi, B. (1999) *Dictionary of terms of literary criticism* (from Plato to the present age). Tehran: Fekr-e Rooz Publications. (In Persian)
- Mir Abedini, H. (2000). *One hundred years of Iran's story writing*. 5th Edition. Tehran: Cheshmeh Publications. (In Persian)

- Moharrami, R. & Mamizadeh, R. (2012) "The Contrast of the Symbols of Good and Evil in the Mythological Period of the Shahnameh". *Literary Research Text*, No. 49, pp. 127-143. (In Persian)
- Mousavi, M. (2013) Master's Thesis: *Verbal narratology and dialogic logic: study of story development and speech representation in The Kite Runner by Khaled Hosseini*". Shahid Chamran University of Ahvaz - Faculty of Literature and Humanities. (In Persian)
- Nabilou, A, R. (2012). "Examination of double contrasts in Hafez's sonnets". *Persian language and literature journal of Kharazmi University*. 21(74). pp. 69-91. (In Persian)
- Norouzi, Z & eslam, A,R. & Jafari, S, A,R. (2013) "Sociological Analysis of Character in the Kite Runner Novel". *Literary Text Journal (Persian Language and Literature)*, 18(60). pp: 173-145. (In Persian)
- Okhovvat, A. (1992). *Story grammar*. 1st Edition. Isfahan: Tomorrow Publications.
- Poyandeh, M. J. (1998) *An Introduction to the Sociology of Literature, Collection of Articles*. Tehran: Naqsh-e Jahan Publications. (In Persian)
- Rezvanian, Q. (2008) "Reading Golestan Saadi based on the theory of dual oppositions". *Persian literature of Tehran University*: 1st course, number 2, pp. 123-135. (In Persian)
- Scholes, R. (2004) *Structuralism in Literature*. 2nd Edition. Tehran: Agah Publications. (In Persian)
- Shahroudi, M. & Khalili Jahantigh, M. & Shirkhani, A. (2022) "Criticism of the two novels The Kite Runner by Khalid Hosseini and All-Special by Abbas Maroufi based on Soren Frank's Theory of Migration Literature". *two chapters of Persian Language and Literature Journal*, 75(246), pp. 262-236. (In Persian)
- Sharifi-Voldani, Gh; Miri-Asl, K. (2012) "A Study of Dual Contrasts in the Novel "Kiss God on the Moon." Bostan Adab Magazine, Shiraz University, 4(2), pp. 129-150.
- Sojodi, F. (2012) *Applied Semiotics*. Tehran: Qesseh. (In Persian)

Todrov, T. (2000) *Structuralist boutiques*. Translated by; Mohammad Nabavi, Tehran: Agah Publications. (In Persian)

Zabihnia Omran, Asiyeh. (2015) "Investigation and Analysis of Dual Contrasts in Sadegh Hedayat's *The Blind Owl*." *Bi-Quarterly Journal of Fiction Studies*, 3(3), pp. 39-52.